

Xosé Leyra Domínguez afecciónase dende mozo a pintar. Naqueles primeiros momentos, cando tiña uns vinte anos, recibe a axuda de Rafael Martínez Vilela (1899-1974), aínda que foi a proximidade física (Vilela vivía ó igual que Leyra na rúa Galiano), e non a mestría, como algunha vez nos confesou, o que encamiñou os seus pasos ó domicilio de Vilela. Realmente, do que máis aprendeu o noso artista foi de Felipe Bello Piñeiro (1886-1952); consellos prácticos (*"Haga los árboles del fondo siempre esquematizados, con ello logrará la sensación de la lejanía."*) e velo pintar na súa presencia serán decisivos para que D. Xosé Leyra adquira os rudimentos do oficio. Tamén a relación con Imeldo Corral (1889-1976), aínda que en menor medida, será fecunda para a súa aprendizaxe.

Dende sempre, pois, Xosé Leyra pintará, e farao ata uns tres meses antes do seu falecemento. Desta maneira, é lóxico que no ano 1978 o propio artista estimase en máis de dous mil cadros a súa produción, que se incrementaría ata preto dos tres mil ó final dos seus días, sendo o propio pintor posuidor dunhas trescentas obras. E preciso sinalar que Leyra nunca foi moi amigo de desfacerse dos seus óleos. Obra súa podemos atopala repartida por Madrid, Barcelona, Puerto Rico, etc.

A pintura de Leyra Domínguez céntrase case exclusivamente no tema da paisaxe. El, un home vitalista, necesitou sempre do contacto coa natureza para poder vivir. O amor polo campo e polo mar espertaron en Leyra dende a nenez:

"Mi padre me llevaba a pasear por el campo. En aquel tiempo los campos aromados, mosaico de plurales colores, mostraban sus encantos a partir de la llamada Puerta Nueva".

Como é coñecido, o tema da paisaxe non aparece na historia da arte ata a chamada Escola de Venecia, no século XVI, aínda que a auténtica maioría de idade do tema virá da man do romanticismo. Con esta poética nace a total liberdade do artista para a creación, artista que pinta o que deseja, o que o seu eu íntimo olla e sente. E, pois, unha total democratización da arte, non habendo xa temas maiores ou menores.

A pintura de D. Xosé Leyra, como dixemos, é de temática paisaxística. El é un artista verdadeiramente abraiado ante o espectáculo da paisaxe galaica, tema ó que dedicará máis dunha conferencia. O propio Leyra deixará escrito:

"Domingos y días festivos, fuese verano o invierno, siempre que la lluvia no fuera una amenaza, me dirigía al campo con mis bártulos y allí, ante el espacio infinito, verdadero secreto de las grandes melancolías, pintaba, tratando de plasmar las bellezas que encierran nuestros verdes sagrados, los humildes caseríos, los diferentes tipos de hórreos ..."

As súas paisaxes chaman a atención polo gusto en representar a Galicia tradicional, chea de enxebreira. En ocasións aparecen os lugariños co traxe do país. Pero a forza das súas paisaxes vén da riqueza da cor, da masa arbórea, dos seus celaxes. Leyra é o pintor da cañota, é

dicir, o tronco do castaño vello, que é moi ancho. As súas excellentísimas cañotas, como el as bautizou, sempre foron algo moi querido para el:

"Para mí son venerables testigos mudos de nuestros bosques, repletos de cicatrices y de arrugosos salpúllidos; los miro, los venero y pinto y repinto con máximo deleite, por ser viejos testigos de nuestra historia, muchos de ellos vieron la cabalgada islámica como habían contemplado los tres siglos visigóticos (...). Mientras aliente y Dios me dé fuerzas seguiré pintándolas. (...) Cuando en medio del arbolado veo una de estas viejas cañotas me vienen a la memoria esas cabezas humanas que, por su talante, destacan entre los humanos: la cabeza de Carlos Marx, la de León Tolstoy, la de Einstein, cabezas llenas de infinito poder y hondo misterio".

Moitas veces as súas cañotas parecen auténticas esculturas viventes, nas que o pintor quixera achegarse a unha poética expresionista. O revirarse, igual que o fuste dunha columna salomónica, proclaman con forza aúa vellez, resistíndose a caer pese a ser parasitadas pola múltiple vexetación. O seu señorío do lugar áinda queda claro e evidente.

As mariñas de Leyra amosan un mar que bate bravamente coa costa. O seu admirado Bello Piñeiro gabara que nos seus cadros pintase, por fin, o mar de fóra, pois ata ese intre os pintores locais non acertaran a representalo mar que bate con dureza a costa ferrolá. Leyra, sobre todo, gusta do mar de lugares como San Xurxo, Doniños, Valdoviño e Pantín.

Obvio é dicir que o noso artista sempre pintaba ó natural; enchendo o seu espírito da paisaxe, trataba de levalo ó lenzo canto mellor podía.

Leyra empregou unha paleta moi rica en cores: vermellos, verdes, amarelos, azuis... O seu verde é moi característico, é un verde moi verde, rico en semitóns. Esa riqueza e unha certa audacia cromática levárono, nalgúnha ocasión, a xogar coa realidade (lembro un cadro dunha casa rural cun tellado azul...). A cor, e non o debuxo, foi sempre o compoñente básico da súa pintura.

A súa pincelada é moi pastosa, está moi empastada: era xeneroso co tubo de cinc. Lóxicamente, nos primeiros termos o cadro construíase cunha pincelada más pequena e, claro é, más imperceptible, para irse facendo más ancha e pastosa ó afastarse deses primeiros planos.

A profundidade espacial no cadro foi algo que Leyra sempre intentou plasmar. Coñecedor dos dous tipos de perspectiva en ocasións utilizaba a aérea, desdebuxando os perfís, pero as máis das veces servíase da coñecida como perspectiva lineal.

Como xa dixemos, Xosé Leyra aprendeu a cociña artística, en boa medida, do seu admirado Bello Piñeiro. Como el, os seus cadros, en ocasións, non adquieren aúa visión plena máis que a unha certa distancia. D. Xosé compoñía os seus lenzos a base de pinceladas matéricas, que só poden ser vistas en plena harmonía a certa distancia. E como se foran as teselas dun mosaico que soamente encontran o seu engrenaxe óptico na distancia. Pinceladas, pois, que van acolándose, unhas ás outras, ata presentarse ante o ollo como un todo máis ou menos harmónico. Como é sabido, esa técnica foi empregada polos impresionistas. Pero en Leyra Domínguez pode más o fondo que a forma, a esencia que o accidente.

En efecto; sería infantil califica-la súa pintura como impresionista, aínda que a súa técnica ás veces si o sexa.

O historiador gusta de poñer etiquetas e adxectivos. ¿Qué dicir desa pintura dende o punto de vista estílistico? Deixemos, polo momento, que fale algúm dos títulos dos seus cadros: "Ao pé do castro", "Reflexos no muíño", "Día orballento", "Marea baixa", "Treboada", "Sol de mañá nos castiñeiro", "Neboeiro no souto", "Falando ós bois", "Brétema no río".... Títulos idílicos, plenos de lirismo, que transparentan unha Galicia pintoresca, tradicional e eterna. O mesmo pintor escribiu que sempre intentara:

... plasmar las bellezas que encierran nuestros verdes sagrados...

O propio D. Xosé díxonos máis dunha vez que ía ó campo triste e voltaba ledo e feliz, tal era a catarse que o contacto coa natureza lle producía. Sabemos, tamén, pois o seu pensamento nolo deixou reflectido en moitos escritos, do seu pesimismo antropolóxico. Tal vez, en compensación a ese certo desacougo, buscara transmitir, por medio da súa arte, a ledicia de vivir. E é que, en efecto, a súa pintura é alegre e vitalista.

Os seus óleos amosan un gran gusto por embelecer a realidade; realidade que é abordada desde perspectivas e encadres totalmente subxectivos. O meu ver, a súa pintura presenta unhas claras tendencias neorrománticas, ó buscar unhas paisaxes galaicas típicas e tópicas. Paisaxes que son transmisoras dun fondo sentimento

animico, na mellor tradición romántica. Abundando nestes aspectos, non é casual que as estacións preferidas para os seus óleos fosen a primavera e o outono. Tampouco hai que esquecer a profunda admiración do pintor polo Xenaro Pérez Villaamil (1807-1854). As paisaxes no seu pincel murmuran sinxeleza e inxenuidade. A profunda carga intelectual de Leyra nunca se traspón ó lenzo, feito que é incontrovertible: a súa pintura é doada e bela, é un oasis de paz.

En definitiva, parécenos axeitado afirmar que a pintura do prestixioso intelectual galego Xosé Leyra Domínguez preséntasenos como a dun costumista neorromántico, na súa afección pola representación, en boa medida idealizada, da Galicia tradicional e enxebre, desa Galicia que para Leyra é eterna.

Xosé Leyra , a través da súa pintura, soubo legarnos o mellor do seu ser. A placidez, a harmonía, a serenidade dos seus cadros son un agasallo para os nosos ollos, cansos desta vida urbana, afastada da paz e da beleza. Os seus verdes, os seus mares embravecidos, os seus casaríos axúdannos a entender que a beleza non rifa coa sinxeleza das formas naturais; só é preciso un pouco de sensibilidade para saber catala.

Tal vez todo o anteriormente escrito só sirva para xustificar ó historiador da arte. Borges, admirado por Leyra, dicía verdade ó citar "*la rosa sin porqué*" e "*el arte sucede*". Felizmente, a arte, como todo o verdadeiro, segue sendo un misterio, un misterio que sucede. Esta exposición é unha boa mostra diso.